

Historisch thema 'Duitsland' 1871 – 1945 vervolg vraag 1 (blz. 132)

Hoofdstuk 13 Wereldoorlog I, 1914 - 1918

Opdrachten bij 13.1 De aanleiding van Wereldoorlog I

1. Aanleiding en directe oorzaak

2.

	Partij 1:...Geallieerden.....	Partij 2:.....Centralen.....
Welke belangrijke landen horen daar bij? →	GB, F, RUS, USA	D, Oost-Hong, Turkije

2.1. Nee, idee: hoe sterker je bewapend bent, hoe beter je de ander kunt afschrikken

3. Bejubelen van de macht van de drie bondgenoten / de vriendschap tussen de grote 3 benadrukken

3.1. Kroon / krans; mantels; vloot

4. Aandacht voor de Servische zaak (Groot- Servië)

4.1. als één land in een oorlog betrokken wordt, moeten de bondgenoten verplicht volgen.= sneeuwbaaleffect.

5. Waardoor: - industrialisatie – nationalisme – imperialisme – bondgenootschappen – wapenrace
Wanneer gaat: moord op de kroonprins

6. Bij 1:

- De Weltpolitik was gebaseerd op een sterke militaire macht die kon bijdragen aan de uitbreiding van het Duitse rijk. De Vlootwet zorgde voor een uitbreiding van de vloot, zodat geconcurrereerd kon worden met Engeland / koloniën konden worden ingenomen 1

Bij 2:

- Door de Vlootwet / het uitbreiden van de Duitse vloot voelde Engeland zich bedreigd en werden er militaire bondgenootschappen gesloten tegen Duitsland / ontstond er een militaire wedijver die uitmondde in een oorlog

7 →

7.1 De Franse Revanche = Duitsland werd hard aangepakt na het verlies van WO I, deze harde aanpak maakte het verlies van de Frans-Duitse oorlog en de vernedering van het uitroepen van het nieuwe Duitse keizerrijk in de Spiegelzaal van Versailles goed.

7.2 Het Duitse nationalisme (natiestaat) werd verder aangewakkerd door het 'Dictaat zonder genade', zoals het verdrag van Versailles genoemd wordt in de krant. Duitsland moest stikken of slikken!

Opdrachten bij 13.2 Wereldoorlog I, de gebeurtenis

8. 4– 2 – 5 – 6 – 3 – 1

9. "To make the world safe for democracy" is een uitspraak van president Wilson van de VS. Verder staat er in de bron "de huidige oorlog der Duitsers tegen het handelsverkeer" duidt op de afgekondigde algemene duikbotenoorlog door de Duitsers, waarmee zij de aanvoer van wapens e.d. van de VS naar de Geallieerde landen Engeland en Frankrijk wilden tegen gaan. Het kan niet anders

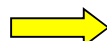
dan dat de uitspraak komt van de Amerikaanse president Wilson, waarmee hij de oorlog aan Duitsland verklaarde.

Opdrachten bij 13.3 De vrede van Versailles

- 10
- Zelfbeschikkingsrecht van volken is het recht dat volkeren van de hele wereld toelaat te bepalen onder welke soevereiniteit ze vallen.
  - negatief, zeepbellen
  - negatief, want de Europese landen dachten in termen van de 'winner takes it all' en verliezers hebben niets te vertellen.
  - Het standpunt van de cartoonist komt overeen met die van Frankrijk en Engeland en niet met die van de VS. De VS (m.n. de president Wilson) was een idealistisch wereld- en mensbeeld. Engeland en Frankrijk hadden een meer machtspolitiek standpunt.
- 11 →
- 11.1 grondverlies – verlies van koloniën – 100.000 legermichappen – verlies van vloot – herstelbetalingen – alleen schuld
- 11.2 Vanuit Duits perspectief .Je kijkt vanuit de ter dood veroordeelde man, door hem centraal in het midden te plaatsen met zijn rug naar de kijker.
- 11.3 Ja die is in overeenstemming, want Wilson staat nog met zijn handen te gesticuleren en wil de onthoofding nog tegen gaan. Hij stond dan ook voor **peace without victory**. Maar hij staat met lege handen en kun het kennelijk niet tegen gaan. De meest fanatieke anti-Duitse 'rechter' is Clemenceau, de man, die maar één gedacht had, namelijk **revanche**. Hij heeft dan ook het touw al in zijn hand en ook Lloyd George staat aan de andere kant van de guillotine klaar.

Opdrachten bij 13.4 De gevolgen van 1919

- 12 Kaartopdracht xxx

 Gele pijl opdrachten!!!!!!!!!!!! Zelf doen

Geef dan ook antwoord op de vraag: **Wat betekende de vorming van het Duitse keizerrijk voor het machtsevenwicht tussen de Europese grootmachten, 1871 – 1818?**

Hoofdstuk 14 Nederland in het Interbellum, jaren 20

Opdrachten bij 14.1 De revolutie die niet doorging (1900 – 1918)

1. Verzuiling is het verschijnsel, dat bevolkingsgroepen hun leven leiden in van elkaar afgezonderde leefwerelden
- 1.2 katholieken, gereformeerden, sociaal-democraten, (liberalen)
- Emancipatie houdt in, dat groepen strijden voor gelijke rechten en kansen. Emancipatie leidde tot verzuiling om de strijd krachtiger te kunnen voeren.
- Je werd geboren binnen de zuil, je trouwde en stierf binnen de zuil. Je ging naar de school van je zuil. Je was lid van de culturele verenigingen (sport, muziek, enz.) van de eigen zuil. Je werd lid van de vakbond (arbeiders) of belangenorganisatie (boeren, winkeliers, vrouwen, enz.) van de zuil. Je las de kranten en tijdschriften die bij je eigen zuil hoorden. Je kocht bij voorkeur bij winkels waarvan de eigenaren tot de zuil behoorden. Je stemde op de politieke partij die bij de zuil hoorde.

2 + 2.1 en 2.2

Strijdpunt	Liberalen	Confessionelen	Sociaal-democraten
kiesrechtstrijd	Kiesrecht alleen voor mannen met goede opleiding en / of financieel onafhankelijk	Uitbreiding kiesrecht	Algemeen kiesrecht
schoolstrijd	Openbaar onderwijs	(financiële) gelijkstelling openbaar en bijzonder onderwijs	Openbaar onderwijs
Sociale vraagstuk	Geen staatsbemoedening; vrije markt	Sociale wetgeving voor bescherming en verbetering lot armen	Socialisme d.m.v. algemeen kiesrecht

3 Om een meerderheid te kunnen krijgen.

3.1 De economische blokkade in WO I

3.2 grondwetswijziging 1917 (PACIFICATIE): confessionelen stemmen toe in algemeen kiesrecht, sociaal-democraten en liberalen stemmen voor financiële gelijkstelling openbaar en bijzonder onderwijs.

3.3 Troelstra geloofde dat de arbeiders in Nederland ook klaar waren voor een revolutie (net als het leek in Duitsland op dat moment en in 1917 in Rusland). Vandaar dat hij niet mee wilde werken aan het compromis. Dat zou namelijk betekenen dat de revolutie eventueel niet zou kunnen doorgaan.

Troelstra had de signalen in de samenleving verkeerd 'gelezen'. Voor hem betekende dat hij politiek gezien geheel had afgedaan, zelfs zijn eigen partij steunde hem niet eens.

Voor de partij, de SDAP, betekende dat voor een lange tijd (tot 1939!) geen andere partij meer wilde samenwerken met de SDAP.

4 modernisering (discontinuïteit) en continuïteit (kolonialisme en dienstensector)

Xxx

Opdrachten bij 14.2

5 →

5.1 A:3 B: 7 C: 0

5.2 A:4 B: 4 C: 2

5.3 C krijgt ook zetels (22% van de stemmen)

5.4 A en B gelijke zetels, maar B heeft 43 % tegen A 35 %

6

	districtenstelsel	Stelsel van evenr.verteg.
Voordeel	Duidelijke winnaar(-s) / minder compromissen	Eerlijkere verdeling zetels / ook kleine stromingen krijgen kans
Nadeel	Kleinere stromingen worden niet of onvoldoende vertegenwoordigd	Geen duidelijke winnaars / coalities vereist

7 →

- 7.1 de personen die op dezelfde kandidatenlijst zijn verkozen (voorbeeld: alle personen die op de RKSP-lijst zijn verkozen in de Tweede Kamer vormen de RKSP-fractie)
- 7.2 4
- 7.3 KONING + KABINET
- 7.4 Kamerfracties (gaan onderhandelen) op initiatief van de Koning(-in)
- 7.5 geen directe
- 7.6 ze kiezen de Kamerfracties
- 8 hoe komt het dat? = oorzaak + reden
 oorzaak: grote betekenis geloof en kerk / sterke zuilen
 reden: gelovigen willen op geloofspartij stemmen (60 %)
- 8.1 onenigheid over:
 1. het verleden (protestanten zien katholieken als vijanden)
 2. protestantse opvatting: soevereiniteit in eigen kring staat tegenover katholiek corporatisme
Protestanten	katholieken
Soevereiniteit-in-eigen-kring	corporatisme (corpus = lichaam)
Staat mag zich niet met soevereine kringen bemoeien	Staat coördineert de kringen (corpora)
- 9 wijziging kiesstelsel; geen zuil als machtsbasis
- 10 1. verzuiling houdt confessionele arbeiders tegen om op SDAP te stemmen;
 2. fout van Troelstra: mislukte revolutiepoging
- 10.1 SDAP wordt als onbetrouwbaar gezien (revolutie is niet democratisch)
 Breuk met radicale socialisten (communisten o.a.) definitief
- 10.2 Katholieken hechten meer betekenis aan rol van de staat
- 11 Zoek op in de tekst. Het staat er letterlijk in!

Opdracht bij bronopdracht:

Voor een deel spontaan, als je de kop van de krant mag geloven, maar ook van geregisseerd (in scene gezet), want 'het uitspannen van de paarden was de vorige dag reeds geoefend, staat er naast de foto.

Historisch thema 'Duitsland', 1871 – 1945 [vraag 2] Pag. 178/149

Leer en bestudeer deze pagina's = ken de kenmerkende aspecten (hele zinnen) en de bijbehorende voorbeelden met jaartallen!!!!

Hoofdstuk 15 De republiek van Weimar, 1919 - 1933

Opdrachten bij 15.1

1. Van monarchie naar republiek met een grondwet
- 2.

Tegenstanders van Republiek van Weimar	Wat wilden zij?
Adel + legerofficieren + oude bureaucratie	Herstel keizerrijk; behoud autoritaire staat
Communisten	Revolutie naar sovjet-model

3. →
- 3.1. Fransen bezetten Ruhrgebied. Duitse regering roept op tot proteststaking. Betaalt lonen door, drukpersen aan voor geld: inflatie = hier geldontwaarding door geldschepping
- 3.2. inflatie
- 3.3. geld verdienen is niet handig in de vorm van nietswaardig geld. → ruilhandel = betalen in 'natura'.
4. Enerzijds om Duitsland weer in staat te stellen om hun herstelbetalingen aan Engeland en Frankrijk te voldoen.
Anderzijds konden Engeland en Frankrijk hun oorlogsschulden aan de VS met behulp van de ontvangen herstelbetalingen van Duitsland voldoen.
5. →
- 5.1. Links
- 5.2. Het kapitalisme werd bedreigd. De kapitalisten aan de vergadertafel (te herkennen aan de hoge, zwarte hoed, war de oorzaak en dus voldoende reden voor de kapitalisten om 'links' harder aan te pakken.
6. Er staat in de tekst: "nu het eindelijk beter ging met Duitsland, werd het ook rustiger in op politiek gebied." Zo ontstond er de situatie dat de Duitsers tevreden werden met de democratische republiek van Weimar.

Opdrachten bij 15.2

7. Amerikaanse leningen aan D in kader van Dawesplan werden opgevraagd
8. →
- 8.1. Duitsland en VS
- 8.2. Nee, Duitsland afhankelijk van de leningen via het Dawesplan. Als die leningen opgevraagd worden zakt Duitsland weg in een economische depressie; VS had tijdens de jaren twintig veel geproduceerd maar geconsumeerd op krediet- en afbetaling (zelfs aandelen!), dus eigenlijk was het een schijnwelvaart. De oorlog in Europa zag men als een gelegenheid om door veel wapens te lenen of te verkopen op afbetaling tijdens de oorlog. En na de oorlog veel geld geleend met het Dawesplan.
- 8.3. Dat het economisch goed gaat met de SU (economische groei), want .....
- 8.4. **Toen:** Geen uitkeringen; directe armoede **Nu:** recht op WW = wel teruggang in inkomen
9. Uitschakeling democratie, want gekozen parlement kan niet controleren /kan geen wetten maken.
10. →
- 10.1. Dit kan alleen maar in de jaren twintig gemaakt zijn. In de jaren dertig is er geen vrijheid van meningsuiting(censuur) meer. Met het aan de macht komen van Hitler als dictator (1933) is er sprake van een totalitair regime, waarin de staat alles controleert.
- 10.2. Subjectieve bron, dus hoog = grote mate van beïnvloeding door een politieke mening. In dit geval van de sociaaldemocraten. Zij kwamen op voor de arbeidende klasse en zagen het nationaal-socialisme als een ideologie die de arbeiders opofferden voor het nationaalsocialistische ideaal,(in het symbool van het hakenkruis waar de arbeider aan vastgeketend zou worden.
- 10.3. Zie 10.2
11. →
- 11.1. Bij 1:
  - De nationaalsocialisten beginnen de vervolging van de joden met het isoleren van hun joodse medeburgers van de rest van de bevolking (waardoor ze uiteindelijk deze bevolkingsgroep zonder veel tegenstand weg konden voeren), wat uit de bron blijkt als bezoek aan joodse winkels wordt tegengegaan 2

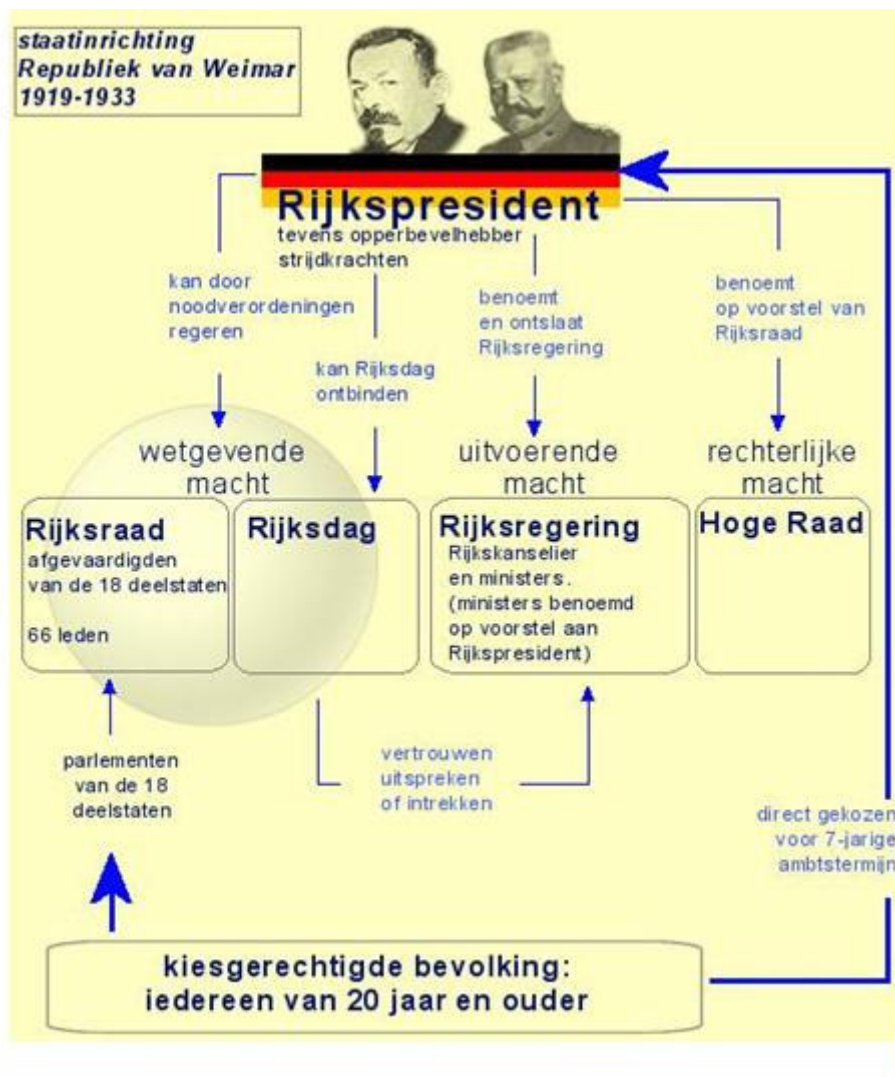
Bij 2:

• Het thema van de tentoonstelling “Ein offenes Geheimnis” wordt in de anekdote goed weergegeven, omdat hoewel er iets verschrikkelijks gebeurt (de boycotactie/discriminatie/begin Jodenvervolging), er toch geprobeerd wordt de schijn van normale (menselijke) verhoudingen op te houden, want de joodse winkelierster biedt haar kwelgeesten thee aan / de SA-mannen onderbreken hun actie voor een kopje thee bij de joodse winkelierster.

12 →

12.1 Enerzijds wel: (zie schema op volgende pagina). De rijkspresident werd direct gekozen = democratisch

12.2 Anderzijds niet, want Von Hindenburg regeerde de laatste jaren met ‘noodverordeningen’, waarmee hij het parlement omzeilde. = ondemocratisch

- Geef nu antwoord op de vraag: Welke factoren leidden tot de ondergang van de Republiek van Weimar, 1919 – 1933)!!!!!!!!!!!!
- Voor uit!!!!!!!!!!!!

Hoofdstuk 16 Nederland in het Interbellum; de jaren '30

Opdrachten bij 16.1: de wereldcrisis ook in Nederland

1

- de crisis in de landbouw
- de overproductie in de industrie
- de financiering van aandelen met geleend geld.

2 waardevermindering t.o.v. het buitenland

2.1 er hoeven bijvoorbeeld minder guldens betaald te worden voor het pond (als het pond vermindert in waarde, stijgt de waarde van het buitenlands geld)

2.2 Xxx

2.3

- minimumprijzen voor landbouwproducten en vernietigen van landbouwoverschotten
- bezuinigen op de overheidsuitgaven
- lagere lonen en lage steunuitkeringen
- instelling van een Werkfonds voor Openbare Werken.

3 minister-president (5 x) namens de ARP

3.1. maatregelen gaan niet uit van bestrijding van de crisis, maar van aanpassing van de overheid aan de crisis

3.2. regering neemt geen maatregelen om mensen banen te geven. De economie wordt niet gestimuleerd.

3.3. niet actief ingrijpen = liberaal

4 werkloosheid: daling van inkomen; rijwielplaatje, steun is een gunst

4.1. stempelen

4.2 overbelaste moeder: naai- en verstelwerk; kinderen lopen in 'krijgertjes'; vader is somber/ wanhopig op zoek naar werk/ geen tijd voor zijn gezin/ staat lang te wachten in de rij voor het stempellokaal

4.3 stempelkaart = objectief; krantenartikel = informatief, foto = informatief / subjectief

4.4 Het krantenartikel is weliswaar niet objectief, maar levert op basis van journalistiekonderzoek het meest bruikbaar; daarna komt de stempelkaart omdat dat een objectieve bron is die aangeeft hoe vaak per week een werkloze naar het stempellokaal moest komen.

4.6 xxx

4.7 Een gunst. Stempelen

5 →

5.1 netto-investeringen dalen nog; werkloosheid stijgt nog; staatsfinanciën nog negatief;

5.2 productie stijgt weer; invoer en uitvoer stijgen; groothandelsprijzen stijgen; aandelenkoersen stijgen. Kortom: 1935 is dieptepunt.....

Opdrachten bij 16.2 Crisis brengt katholieken en sociaaldemocraten tot elkaar

6 rol van de overheid: RK: + Prot: -

6.1 - rol van overheid = liberaal

6.2 + rol van overheid

7 beweging naar midden (centrum): = centrum-links

7.1

Voorstel Plan van de Arbeid	Wél socialistisch, niét socialistisch
-----------------------------	---------------------------------------

1 systematische werkloosheidsbestrijding, openbare werken	Wél: werkgelegenheid is zaak van overheid Niet: openbare werken alleen is een tijdelijk middel, geen structureel (blijvend) middel
2 verlaging vaste lasten	Wel: ten koste van kapitaalbezitters Niet: kapitaalbezitters blijven hun kapitaal houden
3 lastenverlichting lagere inkomens	Wél: keuze voor lagere inkomens Niet: kapitaalbezitters blijven bezitters; ongelijkheid niet principieel aangepakt
4 40-urige werkweek; verlenging leerplicht	Wel: keuze voor arbeiders Niet: positie arbeiders niet principieel veranderd
5 nationalisatie DNB en grote monopoliebedrijven	Wél: nationalisatie is dat bedrijven eigendom van de staat worden Niét: socialisme wil álle bedrijven nationaliseren
6 samenwerking (ordering / klassenvrede) werkgevers, werknemers en regering	Wél: rol van de overheid (staat) Niet: staat bemiddelt, maar laat werkgevers hun positie houden. Socialisme kiest voor klassenstrijd en revolutie

8 →

8.1 Laat bevolking / de economie aan lot over (aanpassing = laten verzuipen)

8.2 de SDAP laat de overheidsuitgaven stijgen; speelt sinterklaas op kosten van belastingbetaler

Opdrachten bij 16.2 De crisis en de crisis in de democratie

9 Eén van de oorzaken van WO I was het nationalisme, de overdreven liefde voor eigen volk en vaderland. en de kunstenaars van kunststroming De Stijl waren juist tegen dat naar binnen gerichte nationalisme, gebonden aan afkomst. Dus meer kijken naar wat je bindt dan naar waarin je van andere volken verschilt.

9.1 Om dat internationale te benadrukken koos men voor strakke lijnen om de ontwerpen, schilderijen etc zo helder mogelijk te krijgen en door kunnen dringen tot de essentie. Die essentie, van wat bv. een stoel is, als de stoel van Rietveld (zie afb. boek) zal dan ook door iedereen over de hele wereld worden herkend als stoel. Terug naar de algemene essentie der dingen koos men dan ook voor de primaire kleuren (rood, blauw, geel)

10 economische crisis doet vertrouwen verliezen in politiek. Als de politiek geen oplossing biedt dan is de democratie de schuld. Politiek praat alleen maar, doet niets

11 verzuiling; parlementaire democratie

11.1. verzuiling = groepsbelang = geen nationale eenheidspolitiek

11.2 Parlementaire democratie: overleg, compromissen i.p.v. daadkracht en duidelijke keuzen

12 Anton Mussert

12.1 boeren/middenstanders. Boeren/middenstanders: kleine bezitters worden door grote bezitters

- weggeconcurrereerd; werklozen zijn de dupe, maar andere arbeiders hebben wél werk. Dus: verdeel en heers: stemmen weghalen van liberalen/confessionelen (kleine bezitters/boeren)
- 12.2 arbeiders: gebruik maken van angst voor werkloosheid geeft kans op stemmen weghalen bij sociaal-democraten
- 13 Mussert: Leider NSB; antisemitisme: jodenhaat; WA= terreurgroep (Weer-afdeling naar voorbeeld Duitse SA); Hitler: voorbeeld
- 13.1 B, C, A
- 13.2 Joden zijn kapitalisten, vijanden van zowel het westen als het oosten
- 13.3 gericht op internationalisme (verspreid over de wereld), joden houden zich afzijdig (eigen ras en cultuur)
- 14 - vet – semitische neus in een puitig gezicht – lepels en vorken - papiergeld – uit eten → de eetlust van de jood is onverzadigbaar te zien aan zijn figuur en het bestek en het geld. Hij perst mensen uit!
- 14.1 Uit een stereotype (zogenaamde kenmerken door velen herkend) komt een vooroordeel voort.
- 14.2 Een stereotype kan leiden tot een vooroordeel, omdat stereotype kenmerken gezien worden bij een kleine groep (minderheid) en dan kan het uitgroeien tot het afwijzen van die minderheid.
- 15 neerslaan Jordaanoproer: neerslaan oproer Zeven Provinciën; uniformverbod en ambtenarenverbod ook tegen communisten gericht. NSB en CPH op één lijn gesteld
- 15.1 uniformverbod en ambtenarenverbod

Historisch thema 'Duitsland', 1871 – 1945 [vraag 3]

Leer pag. 197: de kenmerkende aspecten en de voorbeelden met jaartallen

Zoek de omschrijvingen van de personen op pag. 198 op

Hoofdstuk 17 Het ontstaan en de ondergang van Nazi-Duitsland

Opdrachten bij 17.1 Nationaalsocialistische ideologie

1. beeldelementen: geld in de rechterhand : joden worden afgebeeld als kapitalistische uitbuiters; hamer en sikkel (SU): joden worden afgebeeld als communisten/ joden doen zich voor als arme communisten – dit duidt op onbetrouwbaarheid; gezel/zweep: joden worden afgebeeld als onderdrukkers. In alle gevallen gaat het om een aanval op een sterke en verenigde Duitse volksgemeenschap!
  - 1.1 Racisme: Volgens de [Conventies van de Verenigde Naties](#) betekent raciale discriminatie "elk onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur gebaseerd op ras, huidskleur, afstamming, of nationale of etnische oorsprong die het doel of effect heeft van opheffing of aantasting van erkenning, genieting of uitoefening, op basis van gelijkwaardigheid, van [mensenrechten](#), en fundamentele vrijheden in het politieke, economische, sociale, culturele of enig ander veld van het openbare leven". Op basis van etnische afkomst / biologische kenmerken wordt verondersteld dat mensen bepaalde gedragskenmerken hebben. Op basis van dit vooroordeel menen racisten te kunnen concluderen dat de ene etniciteit beter zou zijn dan de andere.
  - 1.2 Antisemitisme: Jodenhaat, discriminatie van joden op basis van afkomst of godsdienst

- 1.3 Veel Duitsers gingen op den duur op de NSDAP stemmen, omdat veel mensen uit de middenklasse zich niet vertegenwoordigd voelden door liberalen of sociaaldemocraten. Zij had veel te leiden gehad onder de inflatie van de jaren 1923 en 1924 en nu was de middenklasse slachtoffer van de werkloosheid, waarbij geen van de 'oude' partijen voor de positie van de middenklasse opkwam. Ook arbeiders en mensen uit de elite kozen op den duur vaak de NSDAP, omdat zij gingen geloven dat alleen deze partij een einde zou kunnen maken aan de ellende.

- 2 Intimidatie: geheime politie op straat: bij stembus en stembureau; poster met waarschuwing: 'stemt Hitler; weest gewaarschuwd'; massaal mensen op straat die met het brengen van de Hitlergroet intimiderend overkomen/ propaganda voor de nazi's; knokploegen op straat.
  - 2.1 Commentaar: door de intimidatie is het ondenkbaar dat Hitler de verkiezingen zal verliezen;
  - 2.2 Nee, de tekenaar maakt zo duidelijk mogelijk dat de Nazi's met hun intimidatie een einde maken aan democratie/ overdrijving/spot.
  - 2.3 De bron is voornamelijk ongeschreven, maar heeft ook tekst in de tekening zelf. Het gaat in eerste instantie dus om een beeldbron; politieke prent/ cartoon
  - 2.4 Subjectief, bedoeld door de tekenaar om mensen te overtuigen van het gevaar van de NSDAP voor de democratie.
  - 2.5 Voor een groot deel wel, in de zin dat rond 40% van de Duitse kiezers voor de NSDAP stemden en voor iedereen in de zin dat iedereen in Duitsland te maken had met de terreur en intimidatie van de Nazi's. Het standpunt van de tekenaar werd natuurlijk niet gedeeld door de Nazi's zelf.
  - 2.6 Bijvoorbeeld: In hoeverre kwam Hitler democratisch aan de macht? Intimidatie van de kiezers leidt tot onbetrouwbare verkiezingsuitslagen.

4. in 1924 en 1930 grote groei zetels;(in 1924 is dit voornamelijk een reactie op de gevolgen van Versailles en hyperinflatie en in 1930 op de economische wereldcrisis en het falende beleid van de regering) . NSDAP groeit in crisissituaties.
  - 4.1 DVP, DNVP, OP: gaan sterk achteruit. Misschien toch ook KPD, DDP SPD (SPD verliest ook aan KPD)
  - 4.2 Objectief: geeft de feiten/ deze feiten zijn controleerbaar

5.
  - a. indoctrinatie
  - b. terreur
  - c. censuur
  - d. propaganda

6. →
  - 6.1 Niet-joodse kinderen vinden zuivering prima. De joodse kinderen doen toch lelijk en onaardig ; zuivering gaat nogal gemoedelijk en is een 'natuurlijk' proces. Begint al bij kinderen op school.
  - 6.2 Joodse kinderen trekken aan de haren van niet-joodse kinderen; de niet-joodse kinderen zijn blij dat de joodse kinderen en leraren verdwijnen
  - 6.3 Kinderen zijn het makkelijkst te indoctrineren

7. →
  - 7.1 Joden uit de samenleving verwijderen
  - 7.2 Bron 1 laat zien dat joden tweederangs burgers werden met als doel ze uit de samenleving te stoten en bron twee laat zien dat dit leidde tot geweld tegen joden
  - 7.3 Een joodse man die in WO I heeft gevochten wordt anders behandeld dan andere joodse

- mannen
- 7.4 Het gaat om meer dan vernielde ruiten, maar om geweld tegen de joodse bevolking, net als bij een pogrom.

Opdrachten bij 17.2 De opbouw van de Nazi-staat

8. de oorlogseconomie bood werkgelegenheid; einde aan Verdrag van Versailles: opbouw leger en industrie
9. →
- 9.1 verzet tegen nazi's vond weinig steun; verzetsmensen zagen dit niet in: gebrek aan politiek realisme
- 9.2 bron 1: socialistisch verzet voor en tijdens de oorlog. Bron 2: verzet van leger als blijkt dat overwinning onhaalbaar wordt. Bron 3: studentenverzet jaren 30 tegen nazi's en gebrek aan democratie
- 9.3 sociaaldemocraten en communisten beseften niet dat zij geen steun in de samenleving hadden of zouden krijgen
- 9.4 de indoctrinatie van de NSDAP was zeer succesvol, ook onder de intellectuele elite
- 10.

	Weimar	Nazi-Duitsland
Staatsvorm	republiek	republiek
Regeringsvorm	democratie	dictatuur
Burgerrechten	Ja iedereen gelijke rechten	Nee, alleen voor 'Arische' Duitsers

11. Doen!
12. →
- 12.1 De opkomst van de NSDAP is een gevolg van de Vrede van Versailles
- 12.2 Versailles heeft gezorgd voor de vernedering van Duitsland en grote economische problemen; Hitler beloofde aan beide een einde te maken.
- 12.3 Na 1924 en de invoering van het plan Dawes wist de Duitse economie weer te groeien en was er hoop op een betere toekomst; de NSDAP was in de jaren tot 1929 weer een kleine partij.

Opdrachten bij 17.3 Antisemitisme

13. De Neurenberger wetten van 1935 ontnamen de joden in Duitsland het burgerrecht en hadden als doel de joden te motiveren Duitsland te verlaten.
14. Voor: de cartoon wil laten zien dat Duitsland door de Vrede van Versailles ten onder gaat. In 1941 is Duitsland net begonnen met WO II en succesvol.

Opdrachten bij 17.4 De buitenlandse politiek van Nazi-Duitsland

15. Cartoon: president Wilson heeft gezorgd voor de oprichting van de Volkenbond met als doel een blijvende vrede.
- 15.1 Duitsland wordt onterecht de schuld in de schoenen geschoven. De andere landen dragen allemaal schuld: Japan is agressief in de Stille Oceaan; Engeland en Frankrijk zijn agressief als het gaat om hun imperialistische belangen; Italië streed mee om haar grondgebied uit te breiden.
16. →
- 19.1 **Verkeerde nummering!** Kaart van Tsjechoslowakije
- 19.2 Hitler (Duitsland); Mussolini (Italië); Daladier (Frankrijk); Chamberlain (Engeland).
- 19.2 Stalin vertegenwoordigde de SU en had steun kunnen geven aan Eng. en Fr. tegen Duitse agressie die naar het oosten was gericht.
- 19.3 De Engelsen en de Fransen wilden vrede bewaren en vonden het niet heel erg als Duitsland macht uitbreidde naar het oosten.
- 19.3 Als men destijds had ingegrepen, was de kans groot geweest dat Hitler was verslagen. Door hem steeds zijn zin te geven kreeg Hitler meer macht en tijd om zijn leger en luchtmacht op te bouwen, waardoor de WO II kon uitbreken.

Opdrachten bij 17.5 Nazi-Duitslands uiteindelijke ondergang

20. In West-Europa was de Duitse bezetting aanvankelijk minder gewelddadig wat betreft de behandeling van de bevolking dan in Oost-Europa. Het communisme werd als een grotere vijand gezien.
21. bron 3 laat zien dat de NSDAP propaganda voert voor de versterking van het Arische ras door psychiatrische patiënten te laten zien als een te zware belasting; bron 2 gaat over de luchtoorlog tegen Engeland en laat zien dat de Duitsers verwachten dat deze succesvol zal zijn; bron gaat over de aanval van de Geallieerden aan het einde van de oorlog.
22. DOEN!

Hoofdstuk 18 Nederland, 1940-1950

Opdrachten bij 18.1 Aanval en bezetting

1. Een uitspraak/oproep van een Tweede Kamerlid met de bedoeling andere Kamerleden te overtuigen actie te ondernemen; in dit geval om de kabinetsformatie af te wijzen.
- 1.1 motie van afkeuring: Tweede Kamer wijst beleid van een minister/ het kabinet af; dit zorgt meestal tot aftreden van minister of van het hele kabinet.

Fractievoorzitter: voorzitter van de vertegenwoordiger van een politieke partij in het parlement

Kabinet: Ministers en staatssecretarissen (uitvoerende macht)

Tweede Kamer: volksvertegenwoordiging met wetgevende en controlerende macht

Extraparlementair kabinet: kabinet dat geen regeerakkoord heeft gesloten en daardoor ook geen steun (meerderheid) heeft van /in Tweede Kamer

- 1.2 Kabinet is buiten overleg met Staten-Generaal tot stand gekomen (door ingrijpen van koningin Wilhelmina)
- 1.3 Koningin Wilhelmina is onschendbaar en niet ter verantwoording te roepen
- 1.4 Zij moet zich aan de Grondwet houden
- 2. Kabinet De Geer heeft vertegenwoordigers van alle partijen: kabinet op brede grondslag; voor het eerst sociaal-democraten in de regering.
- 3. Hij hoopt op steun van de bevolking.

Opdrachten bij 18.2 Duitse strategie en de eerste reactie hierop

- 4. NU erkent de Duitse bezetter en wijst verzet af.
- 4.1

Wel tevreden	Niet tevreden
Erkenning gewijzigde verhoudingen; afwijzen verzet	Geestelijke vrijheid (vrijheid van denken en vrijheid van meningsuiting wijzen de Nazi's af)
Klassentegenstellingen afgewezen (idee NSDAP)	Verdraagzaamheid (idem)
Vakbonden afschaffen (idee NSDAP)	Bezieling jeugd in vaderlandse zin (dit steunt niet per definitie de plannen van de bezetter)
Sterk centraal gezag (idee NSDAP)	

- 4.2 Nederlandsche saamhorigheid; samenwerking op den allerbreedsten grondslag. Hiermee laat de NU zien dat zij verzuilde organisaties afwijst.
- 5. 2,3 en 8. De NU benadrukt in bron bij 4.2 de trouw aan de Duitse bezetter; in bron bij 4.2 wordt niet gesproken over Nederlands-Indië (toen nog niet bezet door Japan).
- 5.1 Wel gehandhaafd: versterking Nederlandse cultuur; einde Verzuiling; vrijheid van godsdienst en levensovertuiging; organische opbouw = samenwerking zonder klassenstrijd
- 5.2 ec. samenwerking tussen Nederland, koloniën en Duitsland
- 5.3 Programma NSB en NU toont vooral gelijkenissen: sterke staat en corporatisme; NSB gooit trouw aan Oranje en een sterke landsverdediging over boord.

Opdrachten bij 18.3 terreur en verzet

- 6. Totalitair: alles en iedereen is ondergeschikt aan het staatsbelang: geen enkele vrijheid van denken en handelen
  - 6.1 Middelen nazificatie: controle, terreur en gelijkschakeling
  - 6.2 Controle: censuur
- Terreur: gebruik van geweld tegen verzetsmensen die bijvoorbeeld illegale kranten schreven en verspreidden
- Gelijkschakeling: alle politieke, sociale en culturele organisaties stonden onder toezicht; bijvoorbeeld de Cultuurkamer etc.

7.

Passief geweldloos verzet	Niet meewerken aan maatregelen bv. Lidmaatschap opzeggen van een vakbond onder Duits toezicht; onderduiken
Actief geweldloos verzet	Illegale pers; hulp aan onderduikers
Actief gewelddadig verzet	Overvallen op distributiekantoren; aanslagen

Opdrachten bij 18.4 Genocide: Jodenvervolgning

8. Registratie: xxx

Isolement: xxx

Concentratie: xxx

Deportatie: xxx

8.1 Genocide op Armeniërs in WO 1; genocide in oorlog Ruanda (Hutu's en Tutsi's) 1994; genocide op moslims in Bosnië 1995.

8.2 een plek om de zusjes eer te bewijzen; een plek om de genocide te herdenken en herhaling te voorkomen.

8.3 Hypothese: Aandacht voor Anne Frank en de Shoah (holocaust) is een reactie op de opkomst van neonazi partijen in Duitsland (die holocaust ontkennen of juist bewonderen).

9. →

9.1 Joodse Raad probeerde hardere maatregelen te voorkomen.

9.2 Joodse Raad maakte het werk van de bezetters makkelijker en bevorderde daardoor de deprotaties.

Opdrachten bij 18.5 Bevrijding en wederopbouw

10. → Voor belangstellenden: <http://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/6629/de-mislukte-politieke-vernieuwing-van-nederland-na-de-tweede-wereldoorlog.html>

10.1 Mr. L. Einthoven; prof. De Quay

10.2 Beide richten zich op een harmonieuze samenleving gericht tegen Verzuiling en klassenstrijd en voor samenwerking

10.3 barmhartigheid , naastenliefde wijzen op christelijke waarden (het evangelie (Nieuwe Testament moest de basis vormen voor de samenleving); verwerping van volk, staat, ras en klasse en geestelijke dwang als hoogste goed duiden op liberalisme; verheffing van de arbeid, volkszeggenschap= medezeggenschap in bedrijfsleven duiden op socialisme en een staatsgeleide economie op basis van overleg met werkgevers en werknemers.

10.4 Verzuiling: zorgt voor nadruk op antithesegedachte: waarden- en belangentegenstelling tussen confessioneel en niet-confessioneel/ grote verdeeldheid tussen zuilen en te weinig samenwerking tussen de oude partijen

Klassenstrijd: strijd van de arbeidende klasse tegen de bezittende klasse (bv. Stakingen)

10.5 NV wil vernieuwing van het politieke bestel, waarbij de scheidslijnen tussen de oude partijen en zuilen verdwijnen; de overheid bemoeit zich met de economie in overleg met ander betrokken partijen zoals werkgevers en werknemers; strijdt voor een betere internationale rechtsorde; verantwoordelijkheidsbesef van de burgers voor eigen bijdrage aan de samenleving en de eensgezindheid en trouw aan het koningshuis.

10.6 personalistisch legt de nadruk op de individuele verantwoordelijkheid van elke burger; dat staat lijnrecht tegenover socialisme dat de verantwoordelijkheid van de staat/ overheid benadrukt voor het welzijn van de burgers. Socialisme met klassenstrijd wordt juist verworpen, evenals het kapitalisme. De overheid speelt dus een belangrijke rol in de samenleving, maar wel met medezeggenschap van de burgers. Personalistisch benadrukt dat ieder individu verantwoordelijk is voor een bijdrage aan de samenleving en wederopbouw. Van ieder worden offers gevraagd!

10.7 De PvdA is voortgekomen uit de doorbraakgedachte van de NVB; de PvdA maakte zich los van de klassenstrijdgedachte en stelde zich open voor liberale, katholieke en protestantse leden.

11. →

11.1 PvdA en CPN

11.2 ARP, VVD

11.3 De KVP , CHU wist kiezers te behouden; de KVP groeide in de jaren na de oorlog van 30.8 in 1946 tot 31.9% in 1963

11.4 Mensen bleven trouw aan hun zuil, zie 11.3

- 11.5 De vernieuwing die de NVB voorstelde was een vernieuwing die door een kleine politieke elite was bedacht, niet door de kiezers zelf, die na de oorlog zo snel mogelijk de oude situatie wilde herstellen.
- 11.6 De twee partijen samen hadden een meerderheid in de Tweede Kamer: 28 en 30 % = iets meer dan 58% van de zetels.

Opdrachten bij 18.6 De moeizame dekolonisatie van Nederlands-Indië

12. Onafhankelijk worden van kolonies
- 12.1 Nederland draagt als een voogd verantwoordelijkheid voor de opvoeding en ontwikkeling van de kolonie en de koloniale bevolking: opvoeden tot grotere zelfstandigheid is de leus/ propaganda
- 12.2 Nederland geeft aandacht aan de ontwikkeling van de infrastructuur, volksgezondheid, onderwijs en politiek betrokkenheid

13

Extra : Schema verklaring Ethische politiek

Verklaring		
Oorzaken	redenen	aanleiding
Modern imperialisme	Nederland wil meer greep krijgen op koloniën	(Nederland zoekt in de concurrentiestrijd om koloniaal bezit een rechtvaardiging voor het behoud en uitbreiding van het bezit in Nederlands-Indië)

Armoede op Java (winst van Nederland was tijdens de 19 ^{de} eeuw (tijd van Cultuurstelsel 1830-1870) enorm groot geweest	Nederland wil de welvaart op Java verbeteren en de 'Eereschuld' in zeker opzicht terugbetalen zonder ook daadwerkelijk de winst terug te geven	Artikel 'Eereschuld' van Van Deventer in De Gids
--	--	--

Schema mislukking Ethische politiek

Verklaring		
Oorzaken	redenen	aanleiding
Winst bedrijfsleven hoog	Nederlanders wilden voordelen van koloniale bestaan behouden	
Onderwijs aan Indonesiërs	Nieuwe Indonesische elite wilde meer zelfstandigheid en sommigen zelfs onafhankelijkheid	WO I toont aan dat West-Europese landen niet langer superieur zijn. VS en SU nieuwe grootmachten (tegen koloniale verhoudingen) Opkomst Japan

14. De Nederlanders hebben de Eerste politionele Actie gewonnen ; dat is een feit, maar de Republiek was niet verslagen. De foto laat de overwinning alleen zien vanuit het Nederlandse perspectief.

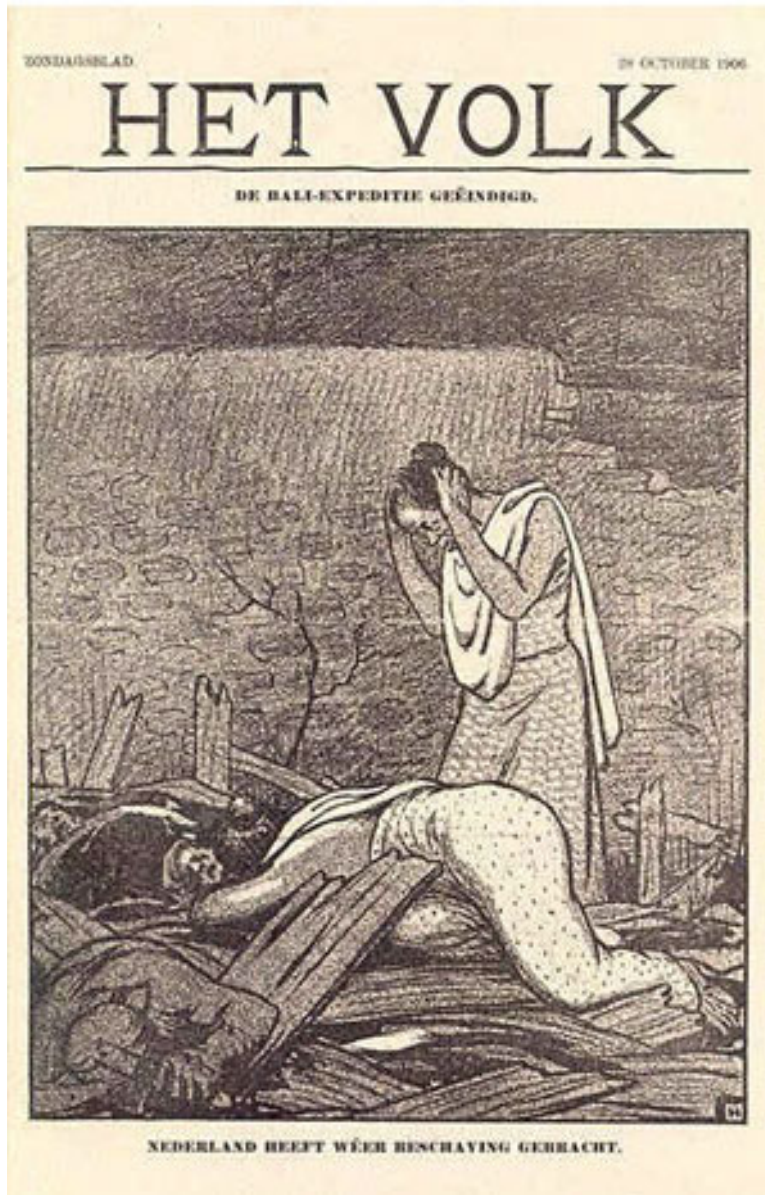
14.1 xxx

14.2 Informatie over de feiten. Het optreden betreft de Lombok-expeditie van 1894 waarbij veel burgerslachtoffers vielen. Colijn kreeg voor zijn optreden een militaire onderscheiding.

14.3 Let op dat je je onderzoek in de historische context plaatst en niet uitgaat van hedendaagse opvattingen en waarden (ahistorisch)

Weergave Lombok expeditie.

Het Modern Imperialisme en het zogenaamde beschavingsoffensief van Nederland kreeg van de socialistische pers kritiek.

Hoofdstuk 19 Nederland na 1950

Hoofdstuk 19.1 Nederland: van neutraliteit tot gebondenheid

1. NAVO, Benelux en EGKS
2. Internationaal: Amerikaans militair optreden in Vietnamoorlog
Nationaal: massamedia komen op: televisie (televisie-uitzendingen bieden wereldnieuws waaronder elke avond de Vietnamoorlog op het nieuws.
  - 2.1 In Nederland groeit de Vredesbeweging en veel Nederlanders wensen geen kruisraketten in Nederland en willen dat de Nederlandse regering afwijkt van het NAVO-dubbelbesluit.
3. oorlog laat gevaar zien van nationalisme; economische noodzaak om de schade van de oorlog te herstellen (Wederopbouw) en Amerikaanse druk (Marshallhulp in geval van Europese samenwerking)
  - 3.1 EGKS, EEG, Europese Unie
  - 3.2
4. uitbreiding leden met Turkije; uitbreiding of inkrimping Eurolanden; verdere ontwikkeling naar een politieke federatie
5. xxx
  - 5.1 xxx

Hoofdstuk 19.2 Nederland gaat via consensus naar een verzorgingsstaat (1950-1960)

6. overeenstemming
  - 6.1 Verzuiling bevordert consensus, omdat de leiders van de zuilen samen moesten werken tijdens de wederopbouw.
  - 6.2 Stichting van de Arbeid
7. De economische wederopbouw en de opbouw van een sociaal stelsel
  - 7.1 Voor herstel en groei van de economie waren offers nodig van de werknemers: lage lonen. In ruil daarvoor breidde de overheid het sociaal zekerheidsstelsel uit, bijvoorbeeld met de AOW. Dit zorgde voor arbeidsrust.
8. zwevende koopkracht → zwarte handel / bron van inflatie
  - 8.1 oude bankbiljetten werden ingenomen; bankrekeningen geblokkeerd; oude geld kon worden omgewisseld in nieuw geld mits men kon aantonen op rechtmatige wijze het geld te hebben verkregen.
  - 8.2 bevolking heeft een tientje om een paar dagen te overbruggen
  - 8.3 tien gulden is niet veel: 'brug der zuchten'

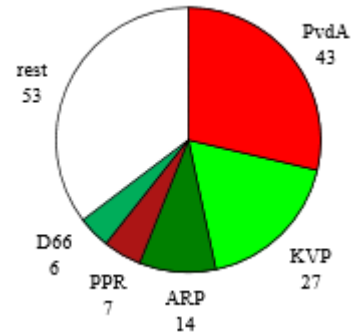
9. nieuwe industrialisatiepolitiek was nodig om nieuwe banen te creëren en het verlies van Nederlands-Indië op te vangen
  - 9.1 Geleide loonpolitiek: lonen mochten niet teveel stijgen, omdat dit de winst zou verminderen en winst was nodig om in de uitbreiding van de bedrijven te investeren.
  - 9.2 In ruil voor arbeidsrust zorgde de overheid voor uitbreiding van de sociale zekerheid.
10. wel: industrie gegroeid tot 1970 en landbouwsector enorm gekrompen; maar dienstensector is de sterkst groeiende en grootste werkgever.

Hoofdstuk 19.3 Welvaart, ontzuiling en polarisatie: Nederland tussen 1960 en 1980

11. veranderingen in de onderbouw: groei economische welvaart → koopkracht; groei bevolking (babyboom); technologische vooruitgang (tv en huishoudelijke apparaten)
  - 11.1 invloed op de bovenbouw:
Economische groei → meer koopkracht, vrije tijd, mobiliteit, meer geld voor onderwijs en sociale verzorgingsstaat → dit alles bevordert een kritische houding ten opzichte van gezagsdragers in de politiek, kerk en gezin. In de politiek leidt dit tot ontzuiling en polarisatie; in de kerk tot ontkerkelijking (overheid neemt veel taken van kerk over op sociaal gebied); in het gezin tot een veranderend rollenpatroon/ getrouwde vrouwen hebben meer tijd voor niet-huishoudelijke taken.
 Bevolkingsgroei zorgt voor een grote naoorlogse jonge generatie die veel invloed krijgt in de samenleving; zij heeft de crisis van de jaren 30 en de oorlog niet meegemaakt en wijst de consumptiesamenleving af.
 Technische vooruitgang → vrouwen krijgen hierdoor meer tijd voor niet-huishoudelijke zaken → draagt bij tot vrouwenemancipatie.
12. Samenwerking tussen KVP en PvdA in de regeringscoalitie
  - 12.1 KVP + VVD
  - 12.2 Gevolgen voor de confessionelen: steun voor KVP halveert → CDA
 Gevolgen voor sociaaldemocraten: radicalisering binnen PvdA → samenwerking met andere progressieve partijen zonder confessionelen en liberalen; Keerpunt 72
 Gevolgen voor liberalen: veel stemmen van gematigd progressieven door radicalisering PvdA, wegvallen van confessionele midden.
13. Moord op Caesar (kabinet Cals wordt door eigen KVP vertegenwoordiger ten val gebracht).
  - 13.1 aantal stemmen op confessionele partijen daalt na 1967
14. polarisatie = confrontatie tussen partijen wordt heftiger en de kloof wijder.
  - 14.1 Kabinet den Uyl was coalitie tussen linkse partijen en KVP en ARP. Deze samenwerking mislukte en het kabinet kwam ten val.

14.2 progressieve linkse partijen hadden samen geen meerderheid; de confessionelen en de VVD samen ook niet.

14.3 spreiding van kennis: meer onderwijsmogelijkheden , ook voor kinderen uit gezinnen met lagere inkomens
Macht: meer zeggenschap bij de sociale zwakkeren
En inkomen: nivellering van inkomens
Den Uyl verkondigde hiermee de visie dat er een einde zou kunnen komen aan de tweedeling in de samenleving tussen rijk en arm.

14.4 Zijn plannen matigen/ invloed uitoefenen

14.5 Van Agt werd Minister van Justitie in kabinet den Uyl, maar zorgde als Minister van Justitie voor de val van het kabinet Den Uyl en daarna wordt hij premier van een coalitie tussen CDA en VVD.

Opdrachten bij Hoofdstuk 19.4 Nederland na 1980: consensus en nieuwe problemen

15. D'66 gekozen minister-president, gekozen burgemeester, referendum: meer democratisering

15.1 D'66 koos niet voor een bepaalde ideologie, maar voor pragmatisme. Verandering van het staatsbestel werd door andere partijen niet gesteund.

15.2 D'66 zorgde voor een meerderheid met de PvdA en VVD

15.3 samenwerking tussen links en rechts

16. XXX

16.1 xxx

17. Jongeren nemen gezag niet meer als vanzelfsprekend aan. Provo's protesteren en demonstren tegen de burgerlijke mentaliteit. Kritiek op gebrek aan openheid in de politiek; eis voor meer inspraak; verzet tegen consumptiemaatschappij en vervuiling; aandacht voor armoede derde wereld.

18.

18.1 Aletta Jacobs

18.2

Eerste feministische Golf	Tweede feministische golf
Vrouwenkiesrecht	recht op anticonceptiepil en vrije abortus; andere rolverdeling in gezin;
Juridische gelijkheid	gelijke beloning voor werk
Gelijke onderwijskansen	
Gelijke kansen op de arbeidsmarkt	

Eerste feministische golf was gericht op het verkrijgen van rechten. Het verkrijgen van rechten echter garandeerde nog geen gelijke kansen of een gelijke behandeling. Daardoor was de tweede feministische golf nodig.

18.3 zoethout-dag = houd de moeders 'zoet' met cadeautjes

- 18.4 foto: Dolle Mina's eisen de anticonceptiepil (eis voor vrouwenrechten)
- 19. Bronnen horen bij Nederland in de jaren 60
- 19.1 Economische tegenstelling: privébezit- collectief bezit (fietsenplan)
 Culturele tegenstelling: gehoorzaamheid aan het gezag – provocaties gezag
 Sociaal: onderlaag tegen de onderdrukkende bovenlaag
- 19.2 minder auto's, meer collectieve fietsen.

20.

Toen	Nu
Kleine bevolking	bevolkingsgroei
Weinig verkeer	Veel verkeer
Geen vervuiling	Veel vervuiling
Burgerlijk	Alternatieve cultuur

Opmerking:

De antwoordkernen van het historische thema 'De Koude Oorlog' tref je aan onder Eureka 5V. In de bij Eureka 6V horende pp staat de Koude Oorlog wel.